

ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРИМИРЕННЯ СТОРІН СІМЕЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Сучасний етап розвитку судочинства в світовому масштабі характеризується переходом до нової його моделі, що є наслідком суспільно-політичних процесів, пов'язаних з реалізацією ідеї соціальної правової держави. Основна ідея нової концепції судочинства, яка на відміну від раніше діючої ліберальної (змагальної) моделі іменується соціальною, полягає в тому, що процес перестають розуміти виключно як особисту справу двох протидіючих сторін, за тяжобою яких спостерігає нейтральний суд. На суд покладається відповідальність перед суспільством за реальне відновлення порушеного права (Здрок О. Н. Примирительные процедуры в гражданском судопроизводстве: понятие, классификация, тенденции развития (на примере Республики Беларусь) / О. Н. Здрок // Вестник гражданского процесса. — 2012. — № 1. — С. 180–223).

Одними з провідних положень сучасної моделі судочинства стають вимоги концентрації та правової визначеності. Процес не може вестись сторонами безкінечно довго. Завдання суду — дати відповідь на заявлені вимоги в розумний строк. Активність суду стає однією з найбільш істотних процесуальних гарантій, спрямованих на реалізацію принципу процесуальної рівності сторін. Під останнім в силу нових суспільно-політичних цінностей розуміють не тільки забезпечення формальної юридичної рівності сторін, а реалізацію ідеї фактичної процесуальної рівноправності (Резолюція СМ/RES (78) 8 Комітету Міністрів Ради Європи о юридической помощи и консультациях от 2 марта 1978 г. // Права человека: международно-правовые документы и практика их применения. В 4 т. Т. 1 / сост. Е. В. Кузнецова. — Минск: Амалфея, 2009. — 816 с.). Його відмінною особливістю є те, що суд не вирішує спір по суті, а лише сприяє проведенню самої процедури: він може рекомендувати і навіть зобов'язати (в передбачених випадках) сторони використовувати одну з форм альтернативного вирішення конфліктів.

Судова система України, сприйнявши концепцію захисту прав, свобод і охоронюваних законом інтересів, закріплену на рівні матеріального та процесуального законодавства, зіткнулась з проблемою надмірної завантаженості цивільними справами. У зв'язку з цим ідея соціальної справедливості, що має втілюватися в діяльності судової гілки влади, зобов'язує процесуальну науку відшукувати поміж судових й інші

засоби вирішення приватноправових конфліктів. З роками вітчизняне правосуддя еволюціонує в напрямку повного врахування інтересів осіб, які звертаються до суду. Останні роки як теоретики, так і практики націлили свою увагу не лише на способи судового врегулювання конфліктів, але й на переваги широко застосованого на заході примирення сторін (Іванченко О. П. Примирення сторін як мета проведення попереднього судового засідання / О. П. Іванченко // Часопис Академії адвокатури України — 2009. — № 5 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.aau.edu.ua/e-journal/2009-3/09ioppsz.pdf>).

Надзвичайно важливим є досудове та судове примирення у сімейних справах, оскільки останні носять особистий характер та стосуються моральних засад, властивих для життя в сім'ї — любові, поваги, моральної відповідальності подружжя та інших членів сім'ї один перед одним, юридичного обов'язку турбуватися про непрацездатних та неповнолітніх членів сім'ї. При цьому примирення сторін сімейно-правового конфлікту — головне завдання суду чи іншого органу, що має найбільше моральне і соціально-психологічне значення для людини в порівнянні з іншими видами примирення (Чернышова Т. В. Примирение в праве: понятие и виды: Автореф. дис.... канд. юрид. наук / Т. В. Чернышова; Российская акад. правосудия. — М., 2012. — 18 с.).

Незважаючи на те, що з часу прийняття ЦПК України пройшло вже майже десятиріччя, питання примирення сторін в процесі, в першу чергу на стадії підготовки справи, залишаються чи не найскладнішими з позицій законодавчої регламентації.

Слід відзначити, що після подання позовної заяви до суду головним ініціатором примирення сторін є суддя. У п. 3 Постанови «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду» від 12 червня 2009 р. № 5 (Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 12 червня 2009 р. № 5 // Верховний Суд України).

Пленум Верховного Суду України зобов'язав суди вживати дієві заходи для примирення сторін та врегулювання спору до судового розгляду, зберігаючи при цьому об'єктивність і неупередженість.

О. П. Іванченко найбільш вірогідною можливістю для примирення сторін вважає проведення співбесіди судді зі сторонами спору у ході попереднього судового засідання. Проте на сьогоднішній день попереднє судове засідання поки-що не стало ефективним засобом врегулювання спору без винесення судового рішення по суті спору. Як відзначається, здебільшого судді зазначену мету попереднього судового засідання виконують настільки обережно, щоб у сторін не виникли будь-які

підозри щодо їх об'єктивності, неупередженості чи небажанні розглядати справу тощо, і вважають своїм обов'язком додержуватися нейтралітету (Луспеник Д. Д. Розгляд цивільних справ судом першої інстанції / Д. Д. Луспеник. — Харків: Харків юридичний, 2006. — 480 с.).

І навіть, якщо суддя формально і оголошує сторонам їх право на примирення у ході попереднього судового засідання, сторони, як правило, досить розмито, уявно розуміють та усвідомлюють значення і правові наслідки примирення, що не дозволяє використовувати цей засіб в повній мірі. Для досягнення мети врегулювання спору до судового розгляду повинні бути запровадженні більш конкретні механізми здійснення примирювальних процедур, ніж передбачені зараз.

Зокрема, при пред'явленні позову про розірвання шлюбу законодавство лише містить вказівку на можливість вжиття судом заходів щодо примирення подружжя, якщо це не суперечить моральним засадам суспільства (ст. 111 Сімейного кодексу України). Таке законодавче регулювання в даній сфері не можна визнати достатнім.

В літературі висловлюється думка, що для успішного досягнення результату з примирення сторін суддя має володіти спеціальними знаннями, техніками у галузі психології, оскільки процес врегулювання має проводитися грамотно, неупереджено, об'єктивно і з урахуванням інтересів обох сторін, аби конфліктні правовідносини могли бути успішно завершені досягненням взаємної угоди.

Проте фахові вимоги до судді на сьогодні не передбачають проходження підготовки у сфері психології та конфліктології, а тому навряд чи функція примирення може здійснюватись суддею на професійному рівні. Разом з тим світовий досвід вказує на те, що майже універсальним засобом вирішення конфліктів, що застосовується у багатьох сферах, починаючи від сімейних спорів, закінчуючи конфліктами за участі громади та міжнародними конфліктами, є медіація. Медіація є альтернативним способом врегулювання спору, що визначається як посередництво в спорі, яке має на меті улагодження конфлікту, допомагає дійти порозуміння, прийняти рішення, яке буде прийнятним для обох сторін.

Зарубіжний досвід показує, що відносини між сторонами спору після завершення процедури медіації мають продовження в той час, як після винесення рішення судом вони, як правило, припиняються. Це і визначає потребу застосування медіації на попередніх стадіях цивільного процесу, особливо у сімейних спорах.

Процедура медіації поки-що не знайшла свого законодавчого закріплення в Україні. Із зареєстрованих на сьогодні проектів закону про медіацію лише один передбачає обов'язковість медіації у справі про розірвання шлюбу. Видається, що обов'язкову медіацію в ході підготовки справи до розгляду суддя повинен призначати і у ряді інших спорів, що

виникають із сімейних відносин: про визначення місця проживання дитини, щодо участі батьків у вихованні дитини, її матеріальному забезпеченні тощо. Це сприятиме виконанню одного з найважливіших завдань держави — захисту та збереженню сім'ї як основи суспільства.

КАЗАКОВ Ю. Ю.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри цивільного процесу, кандидат юридичних наук

ВИЗНАЧЕННЯ ПІДСУДНОСТІ СПРАВ ЩОДО РОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ, ЯКА МІСТИТЬ БАНКІВСЬКУ ТАЄМНИЦЮ

На відміну від цивільної юрисдикції, що розмежовує повноваження з розгляду і вирішення цивільних справ між різними юрисдикційними органами, норми підсудності розмежовують повноваження судів усередині системи загальних судів.

Підсудність — це властивість цивільних справ, за допомогою якої їх розгляд і вирішення віднесено законом до компетенції відповідного суду (Цивільне процесуальне право України : підручник / В. В. Комаров, В. І. Тertiшников, Є. Г. Пушкар та ін.; за ред. В. В. Комарова. — Х. : Право, 1999. — 592 с).

У теорії цивільного процесу підсудність цивільних справ поділяють на функціональну і територіальну.

Цивільне процесуальне законодавство дозволяє розрізнити кілька видів територіальної підсудності: загальна, альтернативна, виключна, за зв'язком вимог і за ухвалою суду.

Підсудність розгляду справ про розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, визначена ст. 287 ЦПК (Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 40—41, 42. — Ст.492), в якій передбачено, що заява про розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичної або фізичної особи у випадках, встановлених законом, подається до суду за місцезнаходженням банку, що обслуговує таку юридичну або фізичну особу. Отже, закон встановлює виключну підсудність справ про розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю.

Доволі актуальним є питання про можливість подання заяви про розкриття банком такої інформації до суду не лише за місцезнаходженням банку, а й за місцезнаходженням його філії, відділення чи представництва, що обслуговує фізичну чи юридичну особу, стосовно